

Правен анализ на престъплението “трафик на хора”. Особености и проблеми

Николай Стефанов

Law analysis of the crime “Human trafficking”. Characteristics and problems: The discussed peculiarities and practical problems apply the conclusion that a legislative decision must be looked up to correct and improve the corps of the crime “Human traffic” according to the Bulgarian Criminal Code.

Key words: Human trafficking, Law analysis, Characteristics, Problems

ВЪВЕДЕНИЕ

Престъплението “Трафик на хора” в глобален мащаб нарушава човешките права в изключително висока степен. То накърнява честта и достойнството на жертвите, а в някои случаи и правото им на живот. Като форма на организирана престъпност трафикът на хора подкопава основните принципи на законовия ред и демократичните стандарти на обществото. Прогресивно увеличаващият се транснационален характер на явлението изисква обединени усилия и съгласуване в действията на правораздавателните институции на национално и международно ниво. Настоящият материал има за цел да даде акцент на проблемите касаещи ефективността на българското законодателство в борбата с престъплението “Трафик на хора”. [1]

ИЗЛОЖЕНИЕ

Нормативни актове от вътрешното ни законодателство, значими за борбата с трафика на хора са Наказателния кодекс на Република България, Закона за борба с трафика на хора (ДВ бр.46/2003г.), Правилника за организацията и дейността на Националната комисия за борба с трафика на хора, Правилника за приютите за временно настаняване и центровете за закрила и помощ на жертвите на трафика на хора, Закона за защита на лица, застрашени във връзка с наказателното производство и Закона за отнемане в полза на Държавата на имущество, придобито от престъпна дейност. Освен тях Република България, подписа, ратифицира и прилага Конвенцията на ООН за борба с транснационалната организирана престъпност (Конвенцията от Палермо) и два от протоколите към нея: Протокола за незаконния трафик на емигранти по суша, въздух и море и Протокола за предотвратяване, забрана и наказване на незаконния трафик на хора, особено жени и деца (ратифицирани на 12.04.2001г.).

Ратифицирани от България актове от международен характер са Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност, приета в Палермо — Италия през м. декември 2000 г., ратифицирана от Република България през 2001 г. (ДВ, бр. 42/27.04.2001 г.), известна като Конвенцията от Палермо; Протокол за предотвратяване, спиране и санкциониране на трафика на хора и особено на жени и деца, допълващ Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност, приет в Палермо — Италия през м. декември 2000 г. (Протоколът от Палермо); Конвенцията на Съвета на Европа за действия срещу трафика на хора (май 2005 г.); Препоръка № К (85) 11 на Комитета на министрите на Съвета на Европа към държавите членки относно положението на пострадалия според наказателното право и в наказателния процес, приета на 28.06.1985 г.; Препоръка 1545 (2002) на Парламентарната Асамблея на съвета на Европа (ПАСЕ) — Кампания срещу трафика на жени; Директива на Съвета на Европа от 11.02.2002 г. относно разрешителното за краткосрочно пребиваване, издавано на жертви на действия за подпомагане на незаконната имиграция или трафика на хора, които сътрудничат с компетентните власти; Резолюция за експлоатация на проституцията и трафика на хора на Евро-

пейския парламент; Съвместно действие за мерките за борба с трафика на хора и сексуалната експлоатация на деца (1997 г.); Решение на Съвета за борба с детската порнография в Интернет (2000 г.). Част от тези нормативни актове са ратифицирани от Република България и по силата на чл. 5, ал. 4 от Конституцията са част от вътрешното ни право. Цитираните международни актове и по-специално Конвенцията от Палермо и Протоколът от Палермо създават определени задължения за страните, които са ги подписали. Целта е националното законодателство в сферата на трафика да се приведе в съответствие с Европейското, като същевременно то да действа ефективно и да удовлетворява очакванията на обществото. [2]

Правен анализ на престъплението “Трафик на хора” според българското наказателно право.

Първият основен състав на трафика е дефиниран в чл.159а, ал.1 от НК. Обект на това престъпление са обществените отношения свързани с осигуряване на системата от лични права и интереси на отделния човек така, както са гарантирани от Конституцията и законите на Република България. От граматическото тълкуване на състава на чл.159а, ал.1 от НК е видно, че субект на престъплението може да бъде всяко едно наказателно отговорно лице. В основния състав няма изискване за специално качество на дееца.

От субективна страна престъплението “Трафик на хора” се характеризира с пряк умисъл и преследване на специална цел - жертвите *„да бъдат използвани за развратни действия, принудителен труд, за отнемане на телесни органи или за да бъдат държани в принудително подчинение.*

От обективна страна съществуват четири различни форми на изпълнителното деяние: *„набира, транспортира, укрива или приема“.*

- *„набира“*, по смисъла на чл.159а, ал. 1 от НК, следва да се счита една целенасочена резултатна дейност по намиране на лица, които да бъдат използвани за развратни действия, за принудителен труд, за отнемане на телесни органи или за да бъдат държани в принудително подчинение. Допуска се, че тези лица, или на които те са зависими (родители, настойници, попечители и др.) да са дали изначално съгласие за следване на дееца, или за участие в постигането на една или повече от целите на престъпление. Налице е съвпадение между дейността по набиране по чл.159а, ал.1 от НК и тази по склоняване към проституция по чл.155, ал.1 НК. Това съвпадение обаче не означава, че съществува тъждество. Това е така, тъй като формата на изпълнителното деяние по чл.155, ал.1 от НК – “склоняване” е достатъчно различна, за да се съпоставя с „набиране”. Разлика има в това, че “набирането” предполага наличие на съгласие от пострадалото лице, докато при склоняването към проституция, такова съгласие не е необходимо. [4]

В съдебната практиката съществува противоречие за това налице ли е изпълнителното деяние “набиране”, когато активната роля е била на жертвата, а не на дееца. Според мен е налице осъществено “набиране” и когато активната страна е пострадалия от престъплението, а не дееца. Разбира се при евентуална законодателна инициатива, двете форми на инициатива при “набиране” е добре да се отграничат ясно с оглед установяване на постоянна съдебна практика. [3]

Според Европейското право и по-конкретно б. “Б” на чл.2-бис в Протокола от Палермо, съгласието на жертвата е невалидно, само ако са използвани средствата, посочени в б.”А”. А съгласно б.”В” на същия текст, ако жертва е *„дете“* (лице, ненавършило 18 години, съгласно б.”Г” на същия текст), съгласието на жертвата е невалидно във всички случаи. За разлика от това, Българският наказателен кодекс е въвел по-строг критерий, като във всички случаи е налице “трафик на хора”, независимо от волята на пострадалия.

- „*транспортиране*“ представлява дейност по превозване, чрез транспортно средство на хора (или товари) от едно място на друго. Следва да се тълкува, като физическо превозване на жертвата, включително началното приемане и придвижване в рамките на страната или преминаване през граница, като в последната хипотеза ще е налице престъпление по чл.159б от НК. Транспортиране по смисъла на чл.159а, ал.1, предл.2 от НК е налице и от водач на таксиметров автомобил, който в рамките на едно населено място, знаейки целта на пътуването на жертвата (че същата е проститутка) извършва превоз - примерно до определен хотел. В такива случаи следва да бъде преценена много внимателно степента на обществена опасност на деянието. Ако транспортирането е извършено еднократно, дори и да съществува знание за целта на пътуването е налице ниска обществена опасност, недостатъчна за да се ангажира наказателната отговорност за престъпление по чл.159а, ал.1, предл.2 от НК. Следователно за да е съставомерно деянието е необходима трайна, системна дейност от шофьора на таксиметров автомобил. Това означава, че към квалифицираните състави по ал.2 на същия член е възможно да се добави още една квалификация, а именно когато деянието се извършва „системно“. [4]

- „*укриване*“, по смисъла на чл.159а, ал. 1 от НК, представлява скриване на местонахождението на жертвата от нейни познати, близки или от държавните органи, когато последните са сезирани. Обективно следва да са създадени такива условия, които да пречат да се идентифицират на жертвата.

- „*приема*“ следва да се тълкува, като дейност по поемане на жертвата с цел тя да бъде експлоатирана. С акта на поемане се счита, че деецът дава своето съгласие да се възползва от жертвата. В конкретния случай не е задължително условие той да и осигури подслон.

Квалифицирани състави

Предвидени са шест случая на по-тежко наказуеми състави: спрямо непълнолетни; чрез използване на принуда или заблуждение; чрез противозаконно лишаване от свобода; чрез използване на състояние на зависимост; чрез злоупотреба с власт; чрез обещаване, даване или получаване на облаги.

В действителност тези квалификации се припокриват до голяма степен със случаите, изброени в чл.2-бис от Протокола от Палермо. Квалифицираните състави се делят на такива с оглед на обективната страна – (когато пострадалият е лице ненавършило 18 годишна възраст), на използваните методи за въздействие върху жертвата – (принуда, въвеждане в заблуждение, отвлечане, противозаконно лишаване от свобода, зависимост, власт и облаги) и с оглед на субекта – (когато деянието представлява опасен рецидив и когато е извършено по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група).

В повечето страни в Европа трафикът на пълнолетно лице е съставомерен само ако е налице – „липса на съгласие“. По Българския наказателен кодекс деянието е съставомерно независимо от съгласието на жертвата. Считаю, че „липсата на съгласие“ у жертвата следва да бъдат разграничена в отделен престъпен състав, най-вече заради завишената обществена опасност на такова деяние, което ще обоснове и по-високо по размер наказание.

Престъплението по чл. 159б, ал.1 от НК е сложен фактически състав. Освен наличието на предвидената по чл. 159а, ал.1 от НК, специалната цел и различните форми на изпълнително деяние („*набира, транспортира, укрива или приема*“), задължителен елемент от състава е превеждането през границите на страната. Престъплението е резултатно и е довършено, когато жертвата фактически премине държавната граница на Република България.

Проблеми във връзка с обекта на престъплението “Трафик на хора”

Видно от дефиницията на Протокола от Палермо, обект на престъплението са „хора“. В българския наказателен кодекс, обаче се прави разграничение. („отделни лица или групи от хора “). Това поражда редица спорни моменти, от съществено практическо значение. Действително, в българския Наказателен кодекс няма легална дефиниция за „група“. При това положение се поставя въпроса какъв трябва да бъде минималният брой на едновременно трафикираните лица, за да е налице „група“ по смисъла на чл. 159а, ал.1 от НК. В действащата сега редакция, тълкуването на „групи от хора“ трябва да се прави ограничително. Това означава най-малко две лица, които трябва да бъдат индивидуализирани с някакъв общ за тях белег. Множественото число „групи“, а не „група“ ще рече, че в случая трябва да има поне две групи, т.е. поне две двойки лица, като всяка двойка да има някакъв самостоятелен, различен белег от този на другата група. Безспорно такава терминология за изразяване жертвата на трафик е неподходяща и поражда, като резултат разнородна съдебна практика.

Друг проблем от действащата сега редакция възниква по повод на това, че всички причислени към съответните групи лица би трябвало едновременно да бъдат „набрани“, „транспортирани“, „укрити“ или „приети“. На теория подобна хипотеза не е невъзможна, но в практиката това може да се случи изключително рядко.

От систематическото място на съставите на престъплението “Трафик на хора” чл.159а - 159в от НК е видно, че те се намират в раздел IX „Трафик на хора“ от Глава втора „Престъпления против личността“. Съгласно чл.26, ал.6 от НК няма продължавано престъпление, когато се касае за престъпления против личността на отделни граждани. От това следват редица затруднения във формулиране на диспозитивите при изготвяне на постановление за привличане в качество на обвиняем. Това произтича от принципа на чл.26, ал.6 от НК, което означава, че в отделни диспозитиви следва да се формулира обвинение за всяка една от жертвите. Същите проблеми биха възникнали и в съдебната фаза. Това е така, тъй като съдът с присъдата си също следва да осъди подсъдимия с отделни диспозитиви за всяка една от жертвите, а след това да определи едно общо наказание по правилата на чл.23 от НК.

От изложеното по-горе възниква и друг проблем. Ако при едновременно трафикиране на няколко лица, те се определят като „група“, с един диспозитив в постановлението ли следва да бъде повдигнато обвинение срещу обвиняемия, респективно с един диспозитив в присъдата ли следва да бъде осъден подсъдимия? И ако се приеме, че „група“ по смисъла на чл.159а, ал.1 от НК е съвкупност от най-малко две лица, които трябва да бъдат индивидуализирани с някакъв общ за тях белег, то няма ли да противоречи това на общите принципи на Наказателния кодекс, ако се реализира с един общ диспозитив.

Решаването на този проблем в настоящият момент е възможно само, чрез издаване на Тълкувателно решение на ВКС или прецизна законодателна промяна, с цел тълкуване или заместване на употребените термини – „отделни лица или групи от хора“ с подходящи такива.

Проблеми във връзка със съучастие

Престъплението “Трафик на хора” представлява един сложен процес, преминаващ през няколко фази: “набиране, транспортиране, укриване и последваща експлоатация на жертвата. Много често отделните изпълнителни деяния се осъществяват от различни лица. В тази насока в съдебната практика съществува противоречие относно следното: когато едно лице набира, друго транспортира, а трето приема жертвата на трафик в страната която е крайна дестинация. Въпроса е действат ли те в този случай в съучастие или е необходимо всяко едно от тези лица да участва във всяко едно от изпълнителните деяния. По този въпрос съществува утвърдено мнение

ние, че е налице съучастие във формата на съизвършителство, но само при наличие на общ умисъл. В конкретния случай има участие в изпълнителното деяние на престъплението, което е достатъчно, като няма значение, че то е изразено алтернативно. [4]

Разграничение от други сходни престъпни състави

Близък до престъплението "Трафик на хора" престъпен състав е чл.280 от НК (каналджийството). И двете престъпления представляват форми на нелегална миграция и имат близки характеристики. Налице обаче са няколко съществени различия: Систематическото място на чл.159а-159в от НК е в самостоятелен раздел в Глава втора „Престъпления против личността " с произтичащите от това особености (неприлагането на чл. 26 от НК което бе упоменато по-горе). В същото време чл. 280 от НК е в Глава осма „Престъпления против дейността на държавни органи и обществени организации", Раздел „Престъпления против реда на управлението". И в международен аспект различията са фиксирани в отделни документи. Каналджийството е регламентирано в Протокол на ООН срещу контрабандата на мигранти по суша, вода и въздух, допълващ Конвенцията на ООН срещу организираната престъпност. Относно трафика на хора е подписан Протокол за предотвратяване, спиране и санкциониране на трафика на хора и особено на жени и деца, допълващ Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност. Трафикът на хора включва и движение на лица във вътрешността на страната, докато необходим елемент от изпълнителното деяние по чл.280 от НК е преминаването на държавната граница. Основното различие обаче е изискването за специална цел в чл.159а и чл.159б от НК („ да бъдат използвани за развратни действия, принудителен труд, за отнемане на телесни органи или за да бъдат държани в принудително подчинение"). Безспорно такава цел липсва в чл.280 от НК. Това налага извода, че чл.159а-159б от НК може да се разглеждат като специални състави по отношение на чл.280 от НК, което от своя страна изключва възможността двата текста да бъдат в съвкупност.

Противоречие между чл.159а, ал.3 НК и чл.182б от НК

С измененията в НК от ДВ бр.75/2006г., законодателят е приел ал.3 на чл.159а от НК. Същата представлява нов, квалифициран състав на трафик, извършен спрямо бременна жена с цел продажба на детето. Със същото изменение на НК е приет чл.182б от НК, който предвижда наказателна отговорност на лице от женски пол, което даде съгласие за продажба на детето си у нас или в чужбина, включително и преди раждането му.

Независимо от това дали жената е дала съгласие за продажба на детето при всяка една от хипотезите на чл.159а, ал.2 НК, или дори сама, по собствено желание и без принуда или насилие се е договорила с евентуални купувачи на детето, тя се явява субект на престъпление по чл.182б от НК и следва да носи наказателна отговорност. В същото време е възможно да е и пострадала от престъпление по чл.159а ал.3 от НК. Безспорно това противоречи и на един от основните принципи залегнали в международните актове, във връзка с борбата с трафика на хора, че пострадалия е жертва на трафик, а не извършител.

Възниква и друг сериозен проблем при разследването на престъпления по чл.159а, ал.3 от НК, когато основен свидетел е майката на новороденото дете или бременна жена. Известно е, че при разпита на такива лица в качеството на свидетели, следва да се разяснят правата им по чл.121 от НПК, а именно, че не са длъжни да дават показания по въпроси, отговорите на които биха ги увеличили в извършване на престъпление. Логично е, че под страх за дирене на наказателна отговорност за престъпление по чл.182б от НК, майката на новороденото дете или бременната же-

на ще откажат да дадат показания, а това значително би затруднило разследването на престъпление по чл.159а от НК

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Разгледаните отделни особености и практически проблеми налагат извода, че следва да се търси законодателно решение за коригиране и усъвършенстване съставите на престъплението “Трафик на хора” по българския Наказателен кодекс. Това е необходимо за постигане на по-голяма ефективност в борбата срещу трафика на хора.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Stability Pact for South-Eastern Europe, 2004 – обучителен модул за борба с трафика на хора;

[2] Национална програма за предотвратяване и противодействие на “трафика на хора” и закрила на жертвите за 2008г.

[3] Решение N: 693/02.01.2008г. по н.д. N: 370/2007 на ВКС - I н.о.

[4] Становище на проф.Румен Владимиров, ЮФ при РУ”Ангел Кънчев”

За контакти:

Николай Стефанов Стефанов, Русенски районен съд, тел. 082/881301

Докладът е рецензиран.